

Italija u čvrstom zagrljaju desnice: kontekstualizacija izbornih rezultata

Damjan Stanić
diplomski student, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu
damjan.stanic@studenti.fpzg.hr

Uvod

Talijanski birači su odlučili: po prvi puta otkad postoji Republika Italija (ali isto vrijedi i za prethodno razdoblje Kraljevine) funkciju talijanskog premijera će obnašati žena. Nova talijanska premijerka bit će Giorgia Meloni, predsjednica stranke Braća Italije (*Fratelli d'Italia*, FdI). Riječ je o prilično očekivanom ishodu relativno dugo najavljivanih parlamentarnih izbora koji su uslijedili nakon što je ostavku na funkciju premijera podnio Mario Draghi – ostavku koju je uzrokovala najava stranaka koalicije desnice i desnog centra (Liga (*Lega*) i Naprijed Italija (*Forza Italia*, FI)), kao i Pokreta 5 zvijezda (*Movimento 5 Stelle*, M5S), o uskrati podrške u oba doma talijanskog parlamenta (Deragni, 2022). Pobjedu Meloni i njezine stranke desnice (čak i radikalne desnice) FdI očekivali su i nagovješćivali mnogi, budući da je upravo FdI jedina relevantna talijanska stranka koja u posljednjem sazivu Parlamenta nije pružila podršku svojevrsnoj „vladi nacionalnog jedinstva“ na čijem je čelu bio, ne pretjerano omiljeni, Mario Draghi, bivši predsjednik Europske središnje banke i jedan od najodgovornijih za postupanje tzv. Trojke (Europska komisija, Europska središnja banka i Međunarodni monetarni fond) prema Grčkoj (Manfrin, 2021).

Meloni je nagrađena za svoj „nepopustljivi“ stav (koliko god taj stav bio inspiriran klasičnim političkim oportunistom) prema „političkim elitama“ predvođenima Draghijem i sada može u miru sakupljati plodove davno zasađene politike. Politički protuelitizam i protueuropeizam je ponovno u modi, a Meloni je strpljivo čekala da se prozor spomenutih sentimentata širom otvori i u Italiji kako bi se ona umješno i, što je za nju nekarakteristično, bez puno pompe kroz njega uspela u talijansku kuću vlasti. Meloni je maestralno odigrala jednu od, izgleda, dužih partija političkog šaha, ali na kraju je, čini se, na talijanskoj političkoj šahovskoj ploči ostala samo ona, a svi

ostali (kraljevi, topovi, lovci, konji ...) su ili pojedeni ili pretvoreni u najobičnije pijune „kraljice“ Meloni. Upravo zato se u radu nastoji prikazati na koji je način Giorgia Meloni uspjela postati politička predvodnica talijanske desnice (zasjenivši u potpunosti Matteo Salvini, dojučerašnju zvijezdu talijanske protuimigratske desnice).

Rad ispituje pozadinu potpunog posrtaja talijanske ljevice, istražujući pritom glavne razloge promjene fundamentalnih političkih i vrijednosnih pozicija tzv. lijevih i tzv. desnih političkih stranaka u Italiji, posebice od početka pandemije koronavirusa. Kao najavu te, za rad, vrlo važne teorijske rasprave o promjenama ideoloških pozicija i političkog narativa talijanskih političkih stranaka, u tekstu se nastoji pojasniti relativno kompleksan talijanski izborni sustav kako bi bilo lakše kontekstualizirati recentne izborne rezultate koji su ključni za dobivanje potpun(ije) slike talijanske političke scene i važnih promjena koje su se na njoj dogodile uslijed raznih političkih i ekonomskih (ali ne samo tih) faktora. Konačno, u radu se nastoji iznijeti svojevrsna politička predikcija o upravljačkim perspektivama nove vlade, očekivanim glavnim javnopolitičkim naglascima kao i mogućem „roku trajanja“ vlade s Meloni na čelu koja u *Palazzo Chigi*¹ ulazi s velikom parlamentarnom većinom, nadajući se da bi joj to moglo pomoći da odradi puni premijerski mandat, što bi za Italiju bilo ravno političkom čudu.²

Talijanski izborni sustav

Prije negoli pređemo na pojedinosti i rezultate netom završenih izbora, kao i političke reperkusije koje proizlaze iz njih, potrebno je u najosnovnijim crtama pojasniti, relativno kompleksan, talijanski izborni sustav. Od osnutka Republike (nakon referenduma 1946. godine) Italija je promijenila nekoliko izbornih sustava, plešući konstantno između razmjernoga i većinskog izbornog sustava. Aktualni izborni sustav, popularno nazvan *Rosatellum*,³ je stoga, kombinacija većinskog i razmjernog izbornog sustava, budući da se (manji) dio mandata dodjeljuje prema većinskom, a (veći) dio mandata prema razmjernom obrascu. Prema klasifikaciji kombiniranih izbornih sustava, koju razrađuju Blais i Massicotte, *Rosatellum* bi se mogao smatrati fuzijskim kombiniranim izbornim sustavom, budući da se većinski i razmjerni izborni obrazac (ali i većinski i razmjerni obrazac dodjele mandata) primjenjuju istovremeno, uz pojedine mehanizme specifične za korekcijske kombinirane izborne sustave, s obzirom da glas u većinskom dijelu izbora izravno utječe na mogućnost glasa u razmjernom dijelu, i obratno (Kasapović, 2013: 92).

Talijanski je parlament dvodoman. Zastupnički dom, koji zasjeda u rimskom *Palazzo Montecitorio*, broji 400 zastupnika, a Senat, sa sjedištem u rimskom *Palazzo Madama*, „zapošljava“ 200 senatora.⁴ Od 400 zastupnika, njih 148 (36%) se bira većinskim izbornim

¹ Talijanski ekvivalent za Banske dvore.

² Jedino je Silvio Berlusconi (2001. do 2006. godine) uspio, u razdoblju od 1946. godine do danas, odraditi puni premijerski mandat, iako se i taj njegov period na vlasti formalno vodi kao dvije vlade – od lipnja 2001. do travnja 2005. i od travnja 2005. do svibnja 2006. godine (Cotta i Verzichelli, 2017: 141).

³ *Rosatellum* je dobio naziv po zastupniku Demokratske stranke (*Partito democratico*, PD) koji je bio potpisnik prijedloga novog izbornog zakona 2017. godine (zastupnik Ettore Rosato). U Italiji je uvriježena praksa da izborni sustavi na snazi nose latinizirani naziv, često proizašao iz prezimena osobe koja je izborni zakon izvorno predložila (Zapperi, 2017).

⁴ Referendumom iz 2020. godine smanjen je broj zastupnika (sa 630) i senatora (s 315) (Te lo spiego, 2022).

Stanić, Italija u čvrstom zagrljaju desnice

sustavom, a od 200 senatora većinskim se sustavom bira njih 74 (također 36%). Ostali se članovi parlamenta (244 zastupnika i 122 senatora) biraju razmjerno. Izbornih je okruga (većinskih) onoliko koliko se zastupnika bira većinskim obrascem (148 za Zastupnički dom i 74 za Senat) uz minimalno jedan većinski okrug po regiji (kojih je u Italiji 20). Razmjernih je okruga, u kojima se bira maksimalno četiri, a minimalno dva zastupnika/senatora, poštujući spolnu kvotu minimalne zastupljenosti (40%), značajno više negoli većinskih, te svaki većinski okrug korespondira najmanje dvjema razmjernim okruzima, kako na izborima za Zastupnički dom, tako i na izborima za Senat (Corriere della Sera, 2022; Te lo spiego, 2022).⁵

Izborni listić izgleda tako da je na vrhu naveden kandidat stranke ili koalicije stranaka u većinskom okrugu, a ispod njega su navedeni kandidati (najmanje dva, najviše četiri) stranke u razmjernom dijelu izbora za koje nije moguće preferencijsko glasovanje. Ako je istog kandidata u većinskom okrugu podržala koalicija stranaka, tada svaka stranka koja je podržala spomenutog kandidata ističe vlastite kandidate u razmjernom dijelu izbora. Birač je dužan označiti jednog kandidata kojem daje glas u većinskom dijelu izbora i jednu stranku (od onih koje su podržale tog kandidata) čiju listu podržava u razmjernom dijelu (Te lo spiego, 2022). Kandidat u većinskom dijelu izbora može pokušati osigurati svoj izbor u parlament kandidirajući se istovremeno u pet različitih razmjernih okruga, ali nije moguće istovremeno biti kandidat i na izborima za Zastupnički dom i za Senat (Corriere della Sera, 2022). Isto tako, nije dopušteno cijepanje glasa u klasičnom smislu,⁶ ali je moguća distribucija glasa između različitih stranaka koalicije čime birač ipak može, barem donekle, iznijeti vlastitu preferenciju. Upravo ta mogućnost mikro-cijepanja glasa *Rosatellum* čini kombiniranim izbornim sustavom jer je institut glasovanja s dva nespojena glasa jedna od ključnih karakteristika kombiniranih izbornih sustava (Kasapović, 2013: 96–98).

**Premda mandatna
premija za relativnog
pobjednika formalno
više ne postoji,
Rosatellum proizvodi
učinke koji *de facto*
svakoj opciji koja
prijeđe 40 posto
osiguravaju većinu**

Za razmjerni dio izbora postoji izborni prag. Stranke koje se na izborima natječu samostalno moraju ostvariti barem 3% glasova na nacionalnoj razini kako bi mogle računati na najmanje jednog zastupnika/senatora. Ako je, pak, riječ o koaliciji stranaka, tada je izborni prag fiksiran na 10%. Također, ako pojedine stranke unutar koalicije ostvare rezultat slabiji od 1%, njihov se rezultat neće pribrojiti ukupnom rezultatu koalicijske liste. Ako, pak, stranka koalicije ostvari rezultat slabiji od 3%, ali bolji od 1%, ta stranka neće moći računati na nijedno zastupničko/senatorsko mjesto, ali će njezin rezultat biti pribrojan ukupnom rezultatu koalicije, ravnomjerno se raspoređujući između ostalih stranaka koalicije koje su prešle izborni prag od 3% (Te lo spiego, 2022). Premija za pobjednike izbora, prema kojoj bi strankama/koalicijama koje osvoje minimalno 40% glasova bilo osigurano minimalno 50% + 1 mandat u oba doma parlamenta, formalno više ne postoji, kao što je to bio slučaj u nekim od prethodnih inačica talijanskih izbornih sustava, ali *Rosatellum* proizvodi učinke kao da premija

⁵ Iznimka su jedino regija Dolina Aosta (*Valle d'Aosta*) za Zastupnički dom i Senat te regije Basilicata i Molise samo za Senat gdje broj većinskih okruga (1) korespondira broju razmjernih (1).

⁶ Birač ne smije glasovati za jednog kandidata u većinskom okrugu, a za drugu stranku (koja je istaknula vlastitog kandidata u većinskom dijelu) u razmjernom.

pobjednika i dalje postoji pa je tako, u praksi, svakoj onoj političkoj opciji koja pređe 40% glasova *de facto* osigurana parlamentarna većina (Fabozzi, 2022).

Izborni rezultati

Koalicija desnice i desnog centra odnijela je uvjerljivu i očekivanu pobjedu na rujanskim parlamentarnim izborima. Talijanski je stranački sustav, praktički od osnutka Republike, konstruiran tako da su koalicijske vlade nužnost (Sartori, 2002: 92). Kako bi stranke doskočile tom potencijalnom problemu i izbjegle postizborno koaliranje s manje srodnim ili potpuno nesrodnim strankama (kao što je to bio slučaj, recimo, nakon prošlih talijanskih izbora 2018. godine), u Italiji se uvriježilo predizborno formiranje dva snažna koalicijska bloka, jednog formalno s lijeve, a jednog formalno s desne strane političkog spektra. U međuvremenu je, uzletom M5S-a na izborima 2013. godine, uzdrmana ta bipolarna konstelacija na talijanskoj političkoj sceni te je relevantnih političkih aktera najednom postalo više, točnije tri (Cotta i Verzichelli, 2017: 77). Ipak, to nije utjecalo na koalicijske intencije desnice i ljevice, koje su na izbore nastavile ići u širokim blokovima. Na netom održanim izborima to posebice vrijedi za desnicu, koja je nastupila ujedinjena, dok je na nominalno lijevoj strani političkog spektra došlo do podjele na više različitih lista, što, doduše, nije značajno utjecalo na ukupni rezultat stranaka ljevice i lijevog centra (koji je mizeran), ali im nije niti pomoglo u ukupnom zbroju mandata (La Repubblica, 2022).

Na izborima za Zastupnički dom, koalicija desnice, koju čine Melonin FdI, Salvinijeva *Lega* i Berlusconijeva FI, osvojila je 43,8% glasova (12 300 244 glasa), odnosno 235 mandata (od 400). Na izborima za Senat spomenuta je koalicija ostvarila još i bolji postotak glasova (44%) te je, s 12 129 547 glasova zaslužila 115 mandata (od 200). Kad su rezultati pojedinačnih stranaka u pitanju, tu je FdI daleko najjača stranka s 26% glasova, kako za Zastupnički dom, tako i za Senat. Salvinijeva je *Lega* podbacila i osvojila samo 8,8% (Zastupnički dom), odnosno 8,9% glasova (Senat). Berlusconijeva je FI s 8,1% (Zastupnički dom) i 8,3% (Senat) postigla rezultat u skladu s očekivanjima i predikcijama (La Repubblica, 2022). Koalicija lijevog centra koju je predvodio PD ostvarila je vrlo slabi rezultat: samo 81 mandat u Zastupničkom domu i tek 41 u Senatu. PD je, pak, samostalno ostao ispod psihološke granice od 20% te je s 19,1% (Zastupnički dom), odnosno 19% (Senat) potvrdio trend snažnog slabljenja koji je započeo na izborima 2018. godine. M5s se je sa svojih 15,4% (Zastupnički dom), tj. 15,6% (Senat), stabilizirao kao treći politički blok (iza koalicije desnice i koalicije lijevog centra), ali i treća politička stranka Italije (ispred su ostali samo FdI i PD). Taj je rezultat, s obzirom na sve političke turbulencije i promjene ideološkog određenja stranke,⁷ kao i samog vodstva, unazad dvije godine, pravo malo čudo (La Repubblica, 2022).

**Rezultat Pokreta 5
zvijezda je, s obzirom
na turbulentne
ideološke zaokrete i
previranja u toj stranci,
pravo malo čudo**

⁷M5S je prešao doista trnovit put od aktivističkog pokreta sa snažnom populističkom pozadinom i euroskeptičnim sentimentom do toga da je, *de facto*, isključio vlastitog osnivača Beppea Grilla (samo formalno je i dalje član pokreta) te se u konačnici pozicionirao kao *mainstream* centristička i europeistička stranka, čista suprotnost onoj izvorno prosvjednoj, protuestablišmentskoj političkoj opciji. Stoga je njima ovaj rezultat od petnaestak posto (što je značajan pad u odnosu na rezultate iz 2018. godine, kada su prešli 30%) itekako zadovoljavajući, uzmemo li u obzir politički *salto mortale* koji su bili počinili.

Stanić, Italija u čvrstom zagrljaju desnice

Kada je riječ o teritorijalnoj raspodjeli glasova, tada, gledajući kartu izbornih rezultata, u oko odmah zapada jedna stvar: cijela je Italija obojana plavom bojom koja označava koaliciju desnice. Jedina regija u kojoj koalicija FdI-Lega-FI nije ostvarila većinu glasova jest Kampanija, gdje je M5s ipak uspio izbiti na čelo poretka po broju osvojenih glasova (La Repubblica, 2022). Taj je podatak začuđujući ako uzmemo u obzir nedodirljivost stranaka ljevice u području Italije koje se uobičajava nazivati *zona rossa* (regije Emilia-Romagna, Toskana i Umbrija) gdje su od 1946. godine do 90-ih godina uvijek pobjeđivali komunisti (*Partito Comunista Italiano*, odnosno PCI), a po gašenju te stranke primat su preuzele njezine stranke slijednice, sve do osnutka PD-a 2007. godine nakon čega spomenuta stranka nastavlja svoju nadmoć u područjima tzv. *zone rosse* (Diamanti, 2009: 48-49, 95, 102, 112). Na ovim su izborima tek manji dijelovi *zone rosse* (oko Bologne i oko Firence) ostali vjerni PD-u, a najveća promjena se dogodila u Umbriji, koja je ovaj put premoćno podržala stranke desnice (La Repubblica, 2022).

Na jugu Italije vrijedi istaknuti snažan M5S u Napoliju i priobalnoj Kampaniji, kao i njihov dobar rezultat na Siciliji. Sicilia je, pak, specifična po tome što je inaugurirala jaki regionalistički pokret juga Italije (*Sud chiama Nord* kojeg predvodi gradonačelnik Messine Cateno De Luca) koji je, doduše, zbog nedostatka nacionalne vidljivosti ostao ispod nacionalnog izbornog praga od 3% pa je svojega jedinog zastupnika i svojeg jedinog senatora „zaradio“ zbog rezultata u okrugu koji mandate dodjeljuje prema većinskom izbornom obrascu (La Repubblica, 2022). Vrijedi istaknuti rezultat političke opcije *Azione/Italia Viva*, ujedinjenih stranaka liberalne provenijencije predvođenih bivšim talijanskim premijerom Matteom Renziem i bivšim ministrom gospodarstva (u Renzijevoj vladi) Carlom Calendom (oboju bivaši članovi PD-a). Sa 7,8% u Zastupničkom domu i 7,7% u Senatu ta je politička opcija osvojila 21 zastupnika i 9 senatora i time oduzela važne glasove i mandate PD-u što je, čini se, bio i primarni Renzijev i Calendin cilj u njihovoj osobnoj političkoj *vendetti* usmjerenoj protiv bivše im stranke (La Repubblica, 2022). Navedeni rezultati izbora, bez kontekstualizacije, sami po sebi, ne znače nužno ništa. Potrebno je, stoga, pojasniti što je točno do njih dovelo i na koji način je djelovanje ključnih političkih aktera unazad deset godina, a posebice u vremenu od početka pandemije koronavirusa do danas, dovelo do toga da su rezultati ovih izbora bili, zapravo, potpuno predvidljivi.

Ideološka aproprijacija - što je lijevo, a što desno u suvremenoj Italiji?

Iako je ove talijanske izbore obilježila rekordno niska izlaznost od niti 64% (nasuprot 73% iz 2018. godine što se već tada smatralo alarmantnom brojkom), određeni se zaključci o biračkom tijelu koje je podržalo pobjedničku koaliciju mogu donijeti (Brnelić, 2022: 5). Za Meloni i ekipu su uglavnom glasovali pripadnici srednjeg i, pogotovo, nižeg srednjeg sloja te, što je posebno simptomatično, mnogobrojno razočarano radništvo sve devastiranije talijanske industrije (Musić, 2022: 4). Na prvi pogled, za stranke desnice (po mnogima i radikalne desnice) glasovali su, ni manje ni više, negoli tradicionalni birači ljevice. Stranke koje se, pak, nominalno označavaju strankama ljevice i lijevog centra najveću su podršku dobile u središtima velikih gradova (Rim, Milano, Torino, Bologna, Firenca) i među tzv. intelektualnom elitom, najobrazovanijim i financijski dobro situiranim pripadnicima biračkog tijela. Za stranke od centra prema lijevo glasovala je, zapravo, buržoazija, tradicionalno sklona strankama od centra prema desno (La Repubblica, 2022).

Ova rokada biračkog tijela nije se, naravno, dogodila preko noći i nije specifična samo za Italiju. Dapače, Melonin francuski pandan, Marine Le Pen, najbolji je primjer radikalno desne ideološke apropijacije klasičnog političkog diskursa ljevice koji inzistira na radništvu i seljaštvu. Ipak, talijanski je politički slučaj izrazito zanimljiv budući da nas tjera da dovedemo u pitanje cjelokupnu političku podjelu na lijevo i desno. Djeluje nam da zaključak poznatog talijanskog filozofa, pravnika i političkog teoretičara Norberta Bobbioa iz njegove uspješnice *Destra e sinistra* (napisane 1994. godine) više nikako ne drži vodu. Jer, ako je ljevica primarno egalitarna, a desnica primarno protuegalitarna,⁸ odgovaraju li nominalna pozicijsko-vrijednosna određenja današnjih talijanskih političkih stranaka/aktera i dalje toj Bobbioovoj teorijskoj podjeli (Bobbio, 2014: 59–70)?

Ljevica u Italiji više ne postoji

Ljevica u Italiji više ne postoji. Oni kojima je nekada povjerena briga za radništvo (i seljaštvo) i politička skrb nad obespravljenima, danas su snažni zagovornici slobodnotržišnog principa i zaštitnici korporativnog sektora. Ta je promjena političkog fokusa stranaka nominalne ljevice započela davnih dana, ali posljednji čavao u lijes klasičnom poimanju ljevice na talijanskoj političkoj sceni stavio je Matteo Renzi za vrijeme svojeg premijerskog mandata. Renzi je PD-u, kao tada stožernoj stranci od centra prema lijevo, usadio liberalnu mantru o jednakosti šansi (nasuprot jednakosti ishoda), zagovarajući određenu verziju *Italian Dreama*, reartikuliravši u potpunosti pojam ljevice dovevši, već tada, u pitanje Bobbioovu šturu klasifikaciju desnog i lijevog (Renzi, 2014: 163–167). Ljevica u Italiji, predvođena PD-om, otada do danas korača bezglavo posve neegalitarnom političkom stazom – stazom koja je, faktički, omogućila uspon liderima desnice (prvotno Salviniju, a sada Meloni).

Možda i najvisceralnijem prikazu te, nove, neegalitarne ljevice mogli smo svjedočiti u razdoblju pandemije koronavirusa. U vladi, s Draghijem na čelu, sektor zdravstva i upravljanje pandemijom prepušteno je Robertu Speranzi, predsjedniku stranke *Liberi e ugali* (što bi na talijanskom značilo slobodni i jednaki), stranke koja se ne libi nazivati strankom ljevice (za razliku od PD-a koji preferira da ga se naziva lijevim centrom). Paradoksalno, upravo je stranka „slobodnih i jednakih“ zaslužna za uvođenje tzv. *Green Passa*⁹ i obaveznog cijepljenja za sve starije od 50 godina te sve medicinske radnike. Primjena spomenutog *Green Passa* je u Italiji bila, uistinu, univerzalna, budući da se niti u javni prijevoz, niti u obrazovne ustanove, niti u dućane, niti u restorane nije moglo ući bez potvrde o cijepljenju (tzv. *Super Green Pass*), s obzirom da u jednom periodu više čak niti negativan test nije dostajao. Stvorilo je to društvo neslobodnih i nejednakih, a inaugurirali su ga, znakovito, „slobodni i jednaki“. Talijansko je društvo, čak i više negoli ostala europska društva, bilo osuđeno u razdoblju pandemije živjeti u permanentnom izvanrednom stanju u kojemu su sve ljudske slobode žrtvovane tzv. „sigurnosnim razlozima“, ali nominalna ljevica, koja je zaslužna za tu protuegalitarnu sekuritizaciju Italije, nije uvidjela (ili možda je, a to je još i gore) da ukidanje slobode radi sigurnosti dovodi do života u stanju konstantnog straha i nesigurnosti (Agamben, 2020: 27).

Takvo pandemijsko postupanje nominalne ljevice, vješto su iskoristile stranke desnice (posebice Meloni, budući da njezin FdI jedini nije parlamentarno podržavao Draghijevu

⁸ Riječ je o gruboj simplifikaciji Bobbiove teze.

⁹ U Hrvatskoj smo to nazivali europskom digitalnom COVID potvrdom.

vladu), pobunivši se, makar samo pro forma, protiv autoritarnog i gotovo vojnog postupanja vlasti prema talijanskim građanima. Gotovo pa komično, stranka desnice sklona opetovanom koketiranju s fašizmom i fašističkom simbolikom, ustaje protiv autoritarnoga, militarističkog i fašistoidnog postupanja ljevice. Razdoblje pandemije je po mnogočemu izokrenulo naše razumijevanje temelja političkog ponašanja i vrijednosnih pozicija, a dovelo je i do popularizacije političkih opcija koje su još do prije koju godinu, s pravom, smatrane neo- ili *light*-fašističkima (FdI op. a.). Najzaslužniji za taj ponovni uspon relikta prošlosti zvanog fašizam, ovog puta, kako to govori Eco, sakrivenog ispod nevinijih, civilnih, halja, jesu oni koji su, konstantno ukazujući prstom na nadolazećeg vuka, i sami poprimili osobine najkrvožednijeg vuka (Eco, 2019a: 50). Fašizam antifašista, što je još davnih dana (1962. godine op.a.) istaknuo Pasolini, reflektira se u moralnom potonuću, sudioništvu tzv. ljevice u izgradnji neograničene moći neokapitalizma što dovodi do neminovne romantizacije pravog fašizma u njegovim novim formama (Pasolini, 2020: 17).

Ipak, pojmovi lijevo i desno nisu izgubili svoju „uporabnu vrijednost“. Oni su i dalje relevantni za pojašnjavanje temeljnih političkih procesa i ključnih političkih aktera, ali njihov se sadržaj, izgleda, po tko zna koji put mijenja. Gospodari političkih pojmova, koliko god teško to bilo priznati, nisu politolozi i politički teoretičari, već politički akteri duboko involvirani u političku zbilju. Pojmovi ljevice i desnice, barem za sada, nemaju alternative i njihova će se upotreba nastaviti jer je „upravo ambivalentnost stožernih političkih pojmova ono što im omogućuje simboličku djelotvornost čak i kada se radikalno izmijeni njihov sadržaj. Zato jer su pojmovi ljevice i desnice isprva bili apstraktne i praktične prostorne metafore (...) bili su sposobni reprezentirati veoma divergentne društvene odnose“ (Jerbić, 2021). Današnja ljevica u Italiji nema nikakve veze s onim što je ljevica nekad simbolizirala i, koliko god se mnogima, uključujući i autora ovog teksta, bilo teško s time pomiriti, ona će se i dalje nazivati ljevicom, ali ta je njezina rekonceptualizacija dovela do ponovne popularizacije (radikalne) desnice koja je dlaku možda i promijenila, ali ne i ćud.

Koliko će potrajati nova vlada i što od nje očekivati?

Od izborne noći i pobjedničkog govora Giorgie Meloni svjetski mediji bruje o povratku fašizma u Italiju. Potrebno je iznijeti nekoliko važnih napomena o takvim senzacionalističkim novinarskim najavama. Prije svega, fašizam iz Italije nije nikada u potpunosti nestao. On je promijenio svoje lice, odbacio neke od svojih izvornih karakteristika, ali je vječito ostao prisutan, kako među političkim akterima, tako i među građanstvom (Eco, 2019a: 50). Nadalje, osobne preferencije Meloni i ekipe, koji privatno nedvojbeno gaje mnoge simpatije prema razdoblju fašizma i vjerojatno čuvaju poneku *Duceovu* bistu u svojim dnevnim boravcima, ne znače da će nova vlast ujedno biti fašistička. Naime, Meloni je, kao što je ranije navedeno, vrsna politička oportunistica i svjesna je da od otvorenog fašizma ne bi imala nikakve političke koristi, već bi se na taj način zamjerila apsolutno svima, počevši od EU čije novce iz *Europskog plana oporavka* Italija nepresušno očekuje.

Meloni će dozirati vlastiti fašizam i izražavati ga samo u ponekom javnom istupu, bez pravog značaja po upravljanje zemljom koje će vjerojatno na fašizam nalikovati samo po pitanju protuimigrantske politike. Taj bi dio unutarnje politike trebao biti prepušten Matteu Salviniju. On, vjerojatno, živi za dan kada će ponovno moći podignuti rampu mnogobrojnim migrantima koji u Italiji traže spas. Salvini se nikako ne može pomiriti s činjenicom da Italiju

„preplavljuju“ Drugi – drugačiji od onoga što on doživljava istinskim Talijanima, a upravo se u tom neprihvaćanju razlika, za Umberta Eca, krije pravi rasizam (Eco, 2019b: 71). Nova će vlast, neupitno, u izostanku vidljivih i stvarnih ne-prijatelja,¹⁰ izgraditi imaginarne ne-prijatelje koji će, ovisno o situacijama, varirati između Bruxellesa, političkih elita, migranata i dr. Takvi imaginarni, konstruirani ne-prijatelji su opasniji od stvarnih ne-prijatelja jer su fluidni, direktna posljedica vulgarnog konstruktivizma i potencijalno usmjereni prema svakome. Imati jednog ili više ne-prijatelja (nebitno unutarnjih ili vanjskih) je važno radi izgradnje našeg vlastitog identiteta kojeg možemo mjeriti suprotstavljajući ga identitetu naših ne-prijatelja, ali ukoliko taj ne-prijatelj ne postoji, primorani smo ga konstruirati, izgraditi od nule (Eco, 2020: 10). A ta izgradnja od nule opasnost je, ne samo po identitet i status naših ne-prijatelja, već i po nas same i naš identitet koji postaje prilagodljiv situacijama i okolnim akterima. Drugačije rečeno, postaje trajno nestalan.

Nova vlast će prema EU-u i NATO-u biti daleko manje kritična negoli je to bilo u kampanji i negoli se to očekuje od njih u narednom periodu (Musić, 2022: 4). EU i NATO će biti kritizirani vrlo oprezno i vrlo rijetko jer su Meloni i ekipa (a posebice stari lisac Berlusconi) svjesni da bi im (pretjerani) protueuropeizam dugoročno samo naštetio pa će tu taktiku primjenjivati samo kao vještu diverziju, kao političku distrakciju za neke nepopularne političke poteze koje će biti primorani donositi (posebice u sektoru financija i energetike). Isto tako, za očekivati je da će nova vlast u „duelu“ između korporativnog sektora i radništva koje je za njih glasovalo, uvijek primat dati korporativnom sektoru (Berlusconi će se za to pobrinuti) i na taj način nastaviti Draghijevu (a prije njega Renzijevu) politiku dodvoravanja krupnom kapitalu. Tako da, ne treba očekivati da će, premda su vlast preuzeli (pokriveni) fašisti, nova vlast djelovati fašistički. Ipak, „slučaj Italije samo je još jedan doprinos tezi da eradikacija fašizma, fašističkih snaga i društvenih temelja na kojima su oni dobili moć u Europi nikad nije izvršena, ali i dokaz tome koliko malo promjena ono što se danas (pre)slobodno naziva fašizmom donosi u privatnim interesima saturiran liberalni kapitalizam“ (Brnelić, 2022: 7).

Konačno, upitno je koliko će nova vlada izdržati. Meloni je u proteklom periodu vješto nadigrala Salvinija, čija je *Lega* iz anketa u kojima su prije manje od dvije godine bili na iznad 35% potonula na izbornih manje od 9% i Salviniju to uopće nije drago. Za sada je pružio podršku Meloni, ali ta bi se podrška ubrzo mogla pokazati kao podrška s figom u džepu ukoliko ne dobije garancije da će biti ključni partner u novoj vladi (ministarstvo unutarnjih poslova za njega osobno je minimum ispod kojeg Salvini neće ići) s velikom razinom autonomije u odlučivanju. Berlusconi će, također, imati značajne kadrovske prohtjeve (prije svega za razna državna poduzeća), a Meloni će morati biti oprezna da u svim tim ustupcima, na koje će biti primorana pristati radi „mira u kući“ talijanske desnice, ne izgubi percepciju javnosti kao snažne političke liderice jer bi to moglo doprinijeti padu njezinog FDI i posljedičnom rastu *Lege*. Ipak, koliko god teško bilo i pomisliti da bi neka talijanska vlada mogla odraditi puni mandat, vrijedi istaknuti da je početna pozicija pobjedničke koalicije uistinu snažna (dapače, dugo nije bila snažnija) i djeluje, barem trenutno, da bi Meloni mogla biti sigurna na poziciji talijanske premijerke u godinama koje dolaze.

¹⁰ Namjerno se koristi inačica ne-prijatelj kako bi se naglasilo da je ovdje riječ o onima koji nisu prijatelji, čije su vrijednosti drugačije od naših, ali nisu nužno neprijatelji u „gerilskom“ smislu (op. a.).

Zaključak

Italija će imati novu vladu, najdesniju od Mussolinijeva vremena, ali to i dalje ne znači da će ta vlada biti fašistička, neofašistička ili nešto slično. Meloni i ekipa će svoj politički diskurs graditi na snažnom protuimigrantskom nacionalizmu s povremenim fašističkim prizvucima, ali će u političkom odlučivanju i upravljanju, zasigurno, gotovo kameleonski poprimati osobine *mainstream* stranaka i(z) prethodnih vlada. U biti, promijenit će se jedino imigracijska politika koja će nas podsjetiti na Salvinijeve ministarske „humanitarne bravure“ iz 2018. i 2019. godine, ali ovaj puta sa snažnijim prizvucima i podrškom cijele vlade. Ipak, ovi su izbori dokazali da prostor za nove oblike fašizma i dalje postoji na europskoj političkoj sceni, a tome su doprinijele stranke nominalne ljevice koje su otuđujućim politikama dovele do vlastite anihilacije i inauguracije prikrivenog fašizma kao poželjnog.

Ovi izbori kulminacija su procesa ideološke aproprijacije u kojemu su stranke ljevice preuzele desne ekonomske politike, a stranke desnice su za sebe pridobile niži srednji sloj, radnike i seljake

Isto tako, ovi su izbori kulminacija političkog procesa koji je započeo davnih dana, a pospješeno je u razdoblju pandemije koronavirusa. Riječ je o procesu ideološke aproprijacije gdje su stranke nominalne ljevice odbacile izvorno lijeve politike i preuzele politike prethodno karakteristične za desni centar i desnicu, posebice u sferi ekonomije, ali, a pandemija je dokaz tome, i u sferi ljudski prava i sloboda. S druge strane, stranke desnice su pridobile nekadašnje birače ljevice, nadograđujući vlastiti nacionalističko-protuimigrantski diskurs porukama usmjerenima prema nižem srednjem sloju, radništvu i seljaštvu. Tko je bolje prošao u tom procesu ideološke aproprijacije najbolje pokazuju rezultati netom završenih izbora u Italiji koji su, ukoliko ne dođe do značajnih programsko-vrijednosnih promjena među strankama europske ljevice, samo putokaz onome što bi mogla postati surova realnost ostalih europskih država.

Literatura

- Agamben, G. (2020) *A che punto siamo? L'epidemia come politica*. Macerata: Quodlibet.
- Bobbio, N. (2014) *Destra e sinistra. Ragioni e significati di una distinzione politica*. Rim: Piccola Biblioteca Donzelli.
- Brnelić, F. (2022) Giorgia Meloni. Prva sestra među talijanskom nacionalističkom braćom. *Pogled* 20(914): 5-7.
- Corriere della Sera (2022) Rosatellum, una legge elettorale che spinge le alleanze: ecco come voteremo il 25 settembre. *YouTube*. https://www.youtube.com/watch?v=M_2nZluy6fs&ab_channel=CorrieredellaSera
- Cotta, M. i Verzichelli, L. (2017) *Il sistema politico italiano*. Bologna: Il Mulino.

- Deragni, P. (2022) Mario Draghi si è dimesso. *Wired*. <https://www.wired.it/article/draghi-dimissioni-camera-quirinale-mattarella/>
- Diamanti, I. (2009) *Mappe dell'Italia politica. Bianco, rosso, verde, azzurro ... e tricolore*. Bologna: Il Mulino.
- Eco, U. (2020) *Costruire il nemico*. Milano: La nave di Teseo.
- Eco, U. (2019a) *Il fascismo eterno*. Milano: La nave di Teseo.
- Eco, U. (2019b) *Migrazioni e intolleranza*. Milano: La nave di Teseo.
- Fabozzi, A. (2022) Il Rosatellum regala il 16% ai vincitori. *Il Manifesto*. <https://ilmanifesto.it/il-rosatellum-regala-il-16-ai-vincitori>
- Jerbić, V. (2021) Esencijalne razlike ili praktične metafore? Tajna ustrajnosti opreke ljevice i desnice. *Anali HPD-a: Komentar – Društveni sukobi i jezične igre politike. analihpd.hr*. <https://analihpd.hr/esencijalne-razlike-ili-prakticne-metafore-tajna-ustrajnosti-opreke-ljevice-i-desnice/>
- Kasapović, M. (2013) Što su kombinirani izborni sustavi? *Politička misao* 50(1): 87-103.
- La Repubblica (2022) Elezioni politiche 2022. *La Repubblica*. <https://elezioni.repubblica.it/2022/elezioni-politiche/>
- Manfrin, M. (2021) 6 anni fa Draghi guidava la repressione della democrazia in Grecia. *L'Indipendente*. <https://www.lindipendente.online/2021/07/06/6-anni-fa-draghi-guidava-la-repressione-della-democrazia-in-grecia/>
- Musić, A. (2022) Intervju (razgovarao Jakov Kršovnik): Uvrijeđenost i retorika nikad nisu stvorili blagostanje ni iz čega. *Pogled* 20(914): 4.
- Pasolini, P. P. (2020) *Il fascismo degli antifascisti*. Milano: Garzanti.
- Renzi, M. (2014) Lo spazio della sinistra, il tempo dell'innovazione. U: Bobbio, N. (ur.) *Destra e sinistra. Ragioni e significati di una distinzione politica* (str. 163-167). Rim: Piccola Biblioteca Donzelli.
- Sartori, G. (2002) *Stranke i stranački sustavi*. Zagreb: Politička kultura.
- Te lo spiego (2022) Come si vota alle elezioni politiche 2022. *YouTube*. https://www.youtube.com/watch?v=nQtr74btKqI&ab_channel=Telospiego